

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Kustbebyggelseprojektet

Ortspresentation Fjällbacka skärgård

Rapportnr: 2011:29, bilaga 5

ISSN: 1403-168X

Kustbebyggelseprojektet

Slutrapport, skede 1, norra Bohuslän
Strömstad, Tanum, Sotenäs, Lysekil
Ortspresentation Rossö

Författare: Ann Mari och Gunnar Westerlind

Omslag: Kalvö 2010, foto Gunnar Westerlind

Samtliga historiska fotografier kommer från Västarvets fotodatabas. Fotografierna från 1970-talet har tagits av Marianne Ohlander, Lars Alvegård och Gunnar Westerlind. Samtliga fotografier från 2010 är tagna av Gunnar Westerlind.

Rapportansvarig: Mats Herklint

Utgivare: Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Kulturmiljöenheten. Rapporten finns som pdf på www.lansstyrelsen.se/vastragotaland under Publikationer/Rapporter

Avsiktsförklaring

Detta är en presentation i Kustbebyggelseprojektet. Den baseras på material i rapporterna Kustorter i Göteborgs- och Bohuslän från början av 1980-talet och resultatet av en fältinventering under sommaren 2010.

Varje presentation ska kunna läsas separat. Vissa delar av texten är därför identiska i de olika presentationerna. I denna presentation redovisas intrycken från Fjällbacka skärgård där fotografering av bebyggelsen från vattnet genomförts för Hjarterö, Dyngö, Fläskö och Florö och en inventering på Kalvö.

Avsnittet Rekommendationer har bearbetats efter kontakt med kommunen.

Innehåll

Inledning

1. Kustbebyggelseprojektet
2. DIVE-metoden
3. Genomfört arbete
4. Fortsatt arbete

Översiktlig beskrivning av utvecklingen fram till 2010

1. Samhällets utveckling i stort
2. Bebyggelsemiljön på land
3. Miljön i hamnen

Detaljerad beskrivning av nuläget 2010

1. Samhället som helhet
2. Bebyggelsemiljön
3. Hamnmiljön

Detaljerad analys av spåren av den historiska utvecklingen

1. Före 1860
2. 1860-1910
3. 1910-1950
4. 1950-1980
5. 1980-2010

Värdering och sårbarhet

1. Vetenskapliga värden
2. Upplevelsevärden
3. Bruksvärden
4. Sårbarhet
5. Vad ska värnas?
6. Hur ska det ske?

Slutsatser och rekommendationer för framtiden

1. Översiktsplanering
2. Sjöbodpolicy
3. Detaljplanering
4. Kulturmiljöprogram
5. Rekommendationer

Inledning

Kustbebyggelseprojektet

Kustbebyggelseprojektet syftar till att utveckla metoder för att beskriva hur bebyggelsen i olika kustorter förändrats och utvecklats under olika tidsperioder. Det är ett led i arbetet med kultur- miljöfrågorna i miljömålen Levande kust och skärgård och God bebyggd miljö. Resultatet ska också kunna vara en del i arbetet med kustzonsplanering, kommunal översiktsplanering och information till allmänheten.

Den första delen av arbetet har genomförts sommaren 2010 i form av fältinventeringar på tretton platser i norra Bohuslän. Dagens situation jämförs med situationen under olika epoker från tiden före 1860 till och med 1980-talet. Under 2011 planeras en liknande analys i utvalda kustorter i Blekinge och Västernorrland.

DIVE-metoden

I en DIVE-analys som utarbetats av Riksantikvaren i Norge tillsammans med Riksantikvarieämbetet i Sverige behandlas flera geografiska nivåer och olika tidsepoker. Arbetet bedrivs i fyra steg. I en första fas samlas materialet och sorteras geografiskt och tidsmässigt. I fas två bedöms vad de insamlade uppgifterna berättar eller representerar. Under fas tre diskuteras kulturhistoriskt värde och sårbarhet inför framtida förändringar och slutligen i fas fyra hur samhällets historiska karaktär bör tas tillvara i framtiden.

I Kustbebyggelseprojektet innehåller de geografiska nivåerna "Riket" och "Regionen" korta beskrivningar av de bakomliggande krafter som for-

mat kustområdena i olika regioner under olika tider. Tidsepokerna representerar olika utvecklingsskeden men stämmer också överens med det underlagsmaterial som finns. På nivån "Hela samhället" analyseras tätortens utbredning och karaktär översiktligt för att därmed fånga särarten på varje plats. På nivåerna "Utvalda delar av samhället kärna" och "Hamnen" analyseras hur olika delar förändrats med tiden - dels på land och dels längs stranden. Miljöerna på land väljs utifrån förutsättningarna i varje ort.

Genomfört arbete

Sommaren 2010 har fältinventeringar genomförts i kommunerna Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekil. Fältarbetet har till största delen baserats på rapporter från 1980-talet och genomförts då liksom nu av arkitekterna Ann Mari och Gunnar Westerlind. Resultatet av fältinventeringen på Kalvö presenteras här enligt DIVE-metoden.

De berörda kommunerna har liksom länsstyrelsen och Bohusläns museum fått tillfälle att lämna synpunkter på alla ortspresentationer.

Jämförande sammanställningar och en diskussion om regionala likheter och olikheter har genomförts i projektets slutrapport som är tillgänglig på länsstyrelsens hemsida.

Fortsatt arbete

Nationella jämförelser och en diskussion om metoder att följa upp förändringar i bebyggelsen kommer att genomföras under projektets skede 2.

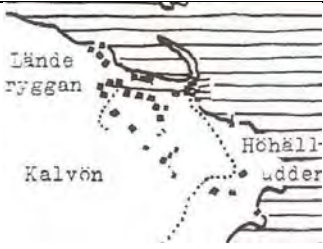

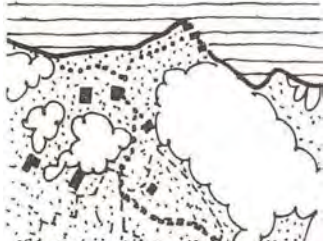

En ansökan om medel för jämförande studier i Blekinge och Västernorrland har lämnats in.

Översiktlig beskrivning av utvecklingen – steg 1

Samhällets utveckling i stort

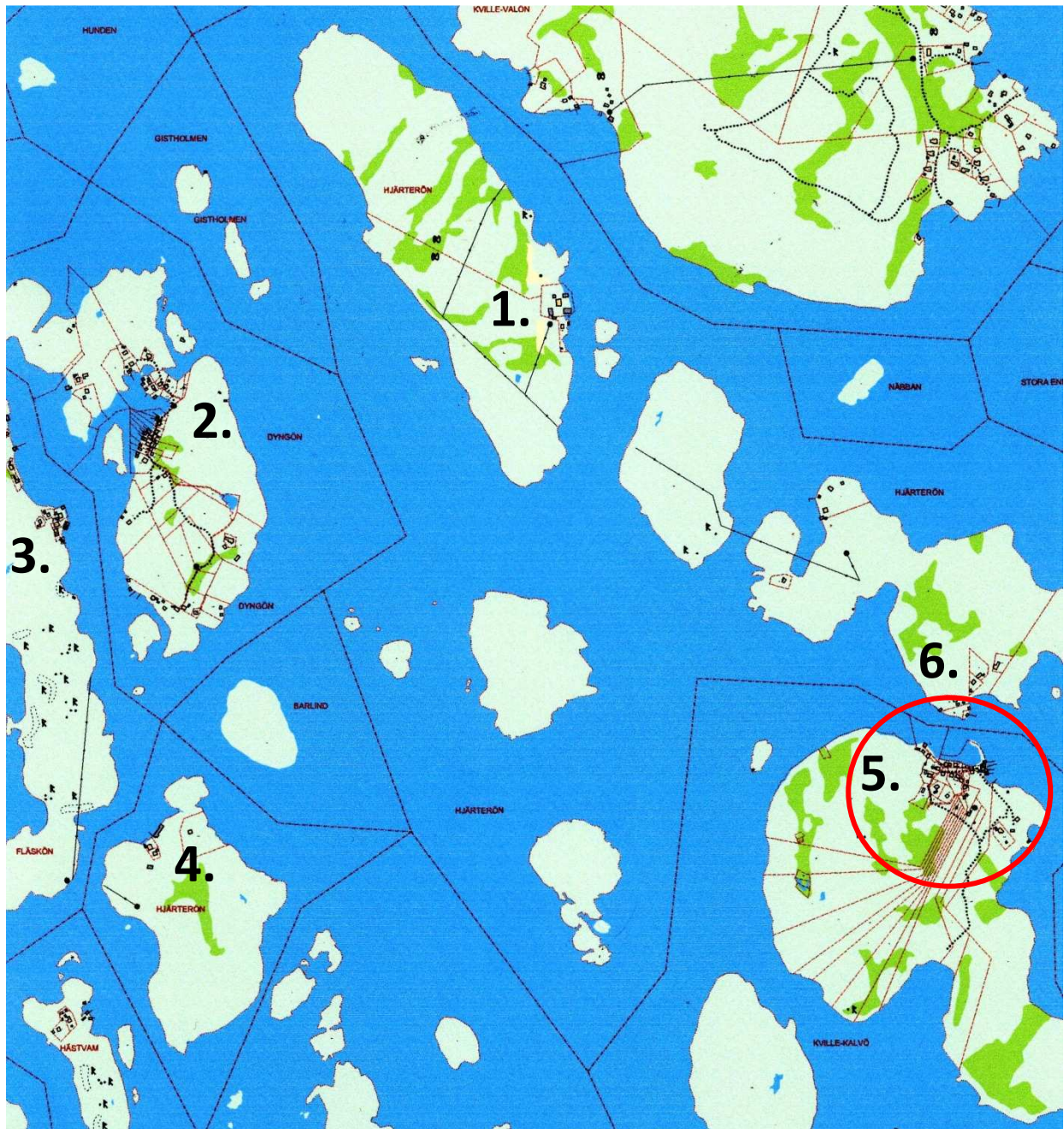
	Riket	Regionen	Skärgårdens utbredning och karaktär	
Framtid	EU-reglerat näringsliv. Ökad andel äldre. Ändrad regionindelning. Ökad sjöfart och fortsatt bilism. Skärpt miljöpolitik. Ny plan- och bygglag.	Ökad turism. Ökat säsongboende. Kommunalt samarbete. Fortsatt bilism och ökad fritidssjöfart. Ökad vindkraft. Ökat antal reservat.	 Öp 2002	Enligt översiktsplanen är skärgården ett område av stor betydelse för det rörliga friluftslivet. Det skyddas genom olika bestämmelser i miljöbalken.
1980-2010	EU-stöd och regler. "Kunskapsamhälle". Storstadstillväxt. Koncentration av samhällstjänster. Ökad landsvägstrafik. Ökade miljökrav. MB, PBL och KML.	Minskat fiske, ökad turism. Tillväxt i ett fåtal orter. Regionförbund. Utbyggda vägar & broar. Riksintressen och reservat. Översiktsplaner och regionala planer mm. Bygglövbefrielser mm.	 2010	Delar av öarna blir naturreservat och landskapsbilden i hela skärgården skyddas. Hjärterö och Florö föreslås bli byggnadsminnen. På öarna bor många släktingar till f d fiskare.
1950-1980	Internationell stordrift. Industrisamhälle. Flera sociala reformer. Flykt från landsbygden. Kommunsammanslagningar. Ökad flyg- och landsvägs- trafik. Miljölagstiftning. Fysisk riksplanering.	Minskade basnäringar. Ökad industri och turism. Befolkningskoncentration till färre orter. Konflikter fastboende och fritidsbor. Utbyggda broar & hamnar. Bevarande av natur & kultur. Byggnads- och detaljplaner.	 1970-tal	Ett fåtal fiskare bor kvar i skärgården som alltmer blir ett område ägnat åt friluftsliv. Antalet sommarboende ökar, vilket gör att bebyggelsen kan bevaras.
1910-1950	Konjunktursvängningar. Internationellt beroende. Fackföreningar mm. Allmän rösträtt mm. Inflyttning till städer. Municipalsamhällen. Bil- och busstrafik. Plan- och bygglagar.	Beredskapsarbeten. Ökad industri och turism. Tillbakagång eller tillväxt i kustsamhällena. Fackföreningar mm. Utbyggda landsvägar och hamnar. Växande friluftsliv. Lokala stadgor och planer.	 1940-tal	Fisket och fraktfarten avtar liksom jordbruket. Befolkningen minskar snabbt och bostadshusen överges vintertid. En del av husen säljs till sommargäster.
1860-1910	Näringsfrihet och liberalism. Fortsatta klasskillnader. Skolplikt mm. Kommunreform. Ångbåtar och järnvägar. Byggnadsstadga mm.	Fiske, turism och industri. Ökande befolkning i större samhällen. Frikyrkorörelser mm. Säkrare farleder längs kusten för större fartyg. Naturens värde för hälsan. Lokala stadgor.	 1890-tal	Under 1800-talets sällperiod ökar möjligheterna att försörja sig på fiske och fraktfart med stenindustrins utveckling och jordbrukets rationalisering. Befolkningen ökar på öarna.
Före 1860	Handelsrestriktioner. Skråväsende. Stora klasskillnader. Indelning i socknar. Segelfartyg och hästskjutsar & gångtrafik. Skatt knuten till markägande och handel.	Jordbruk och fiske. Stor ökning av befolkningen under sillperioderna. Sockencentra på land. Farleder längs kusten och västerut och få vägar på land. Fritt byggande på utmarker och kronomark.	 1660-tal	I skärgården finns på 1500-talet små boplatser med fiskare och hamnplatser för sjöfart samt på några öar möjligheter till jordbruk och boscapskötsel.

Bebyggelsemiljön på Kalvö

	Del av ön	Marken	Byggnaderna
Framtid	 <p>Öp 2002</p>	<p>Gångvägar och öppna marker har stora natur- och kulturvärden liksom omgivande obebyggda berg. De skyddas av miljöbalken och vårdas traditionellt gemensamt av byborna.</p>	<p>Bostadshus, uthus och sjöbodrar är väl bevarade så länge de förvaltas av släktingar till f d öbor. Om de säljs krävs riktlinjer för vård och underhåll samt nybyggnad.</p>
1980-2010	 <p>2010</p>	 <p>De öppna markerna sköts av byborna gemensamt.</p>	 <p>Tre nya sjöbodrar har byggts på traditionellt sätt vid bryggan.</p>
1950-1980	 <p>1970-tal</p>	 <p>Låga berg med ljung och gräs omger den äldre bebyggelsen.</p>	 <p>Ett fritidshus med avvikande utformning byggs i öster.</p>
1910-1950	 <p>1930-tal</p>	 <p>Längs delar av stranden byggs terrassmurar.</p>	 <p>En del hus byggs på och förses med små verandor.</p>
1860-1910	 <p>1890-tal</p>	 <p>Utmed stranden anläggs en sten-satt gångväg mellan husen.</p>	 <p>Flera små dubbelhus byggs på slutningen mot norr.</p>
Före 1860	 <p>1858</p>	 <p>Den odlingsbara marken är en av förutsättningarna för bosättning.</p>	 <p>Vid den norra udden uppförs timrade sjöbodrar och bryggor.</p>

Detaljerad beskrivning av nuläget 2010 – steg 1

Nedslag i skärgården 2010

Översiktskarta över en del av Fjällbacka skärgård 2010

1. Hjärterö.
2. Dyngö.
3. Fläskö.
4. Florö.
5. Kalvö.
6. Korsö.

Karaktern skiftar mellan olika områden 2010

På Hjärterö ligger två upprustade ockragula magasin, ett par bostadshus och ett säreget uthus vid stranden.

På Florö som är byggnadsminne finns magasin, en krog och ett kaptenshus från 1800-talet.

På Fläskö ligger små grupper av sjöbodar och bostadshus vid klipporna längs den östra stranden.

Lotsutkiken på Dyngö ligger högt och är ännu ett viktigt landmärke i skärgården.

På Dyngö ligger bebyggelse på flera platser. Ett av de vita husen ligger i Skrålby i en skreva mot söder.

Merparten av bebyggelsen ligger kring hamnviken som skyddas av ett lågt skär.

På östsidan av Dyngö som inte är naturreservat ligger ett modernt fritidshus nere vid stranden

På Korsö ligger de vitmålade bostadshusen invid en gräsklädd äng med betande hästar.

Sjöbodar och bryggor ligger vid klipporna med djupare vatten strax väster om bostadshusen.

På Kalvö ligger bostadshusen samlade i en dalgång som vetter mot sundet och hamnen i norr.

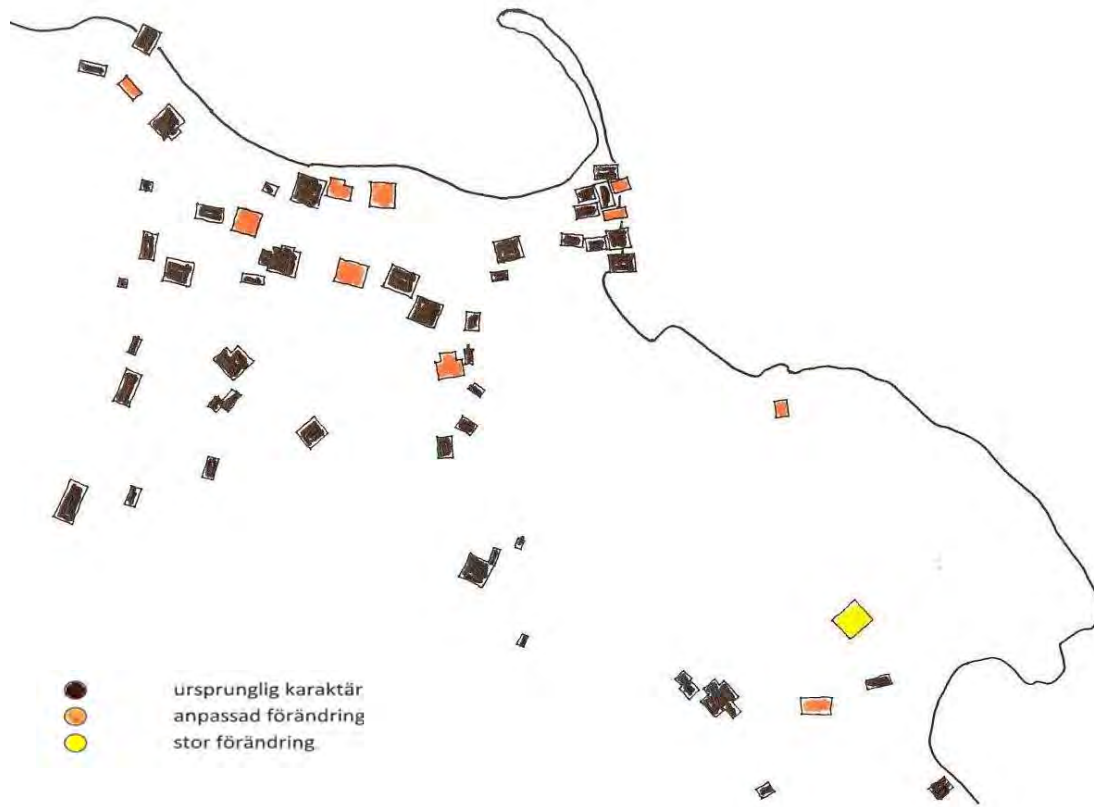

Utanför bebyggelsen finns lummig vegetation och kala berg. De flesta bodarna är samlade i nordost.

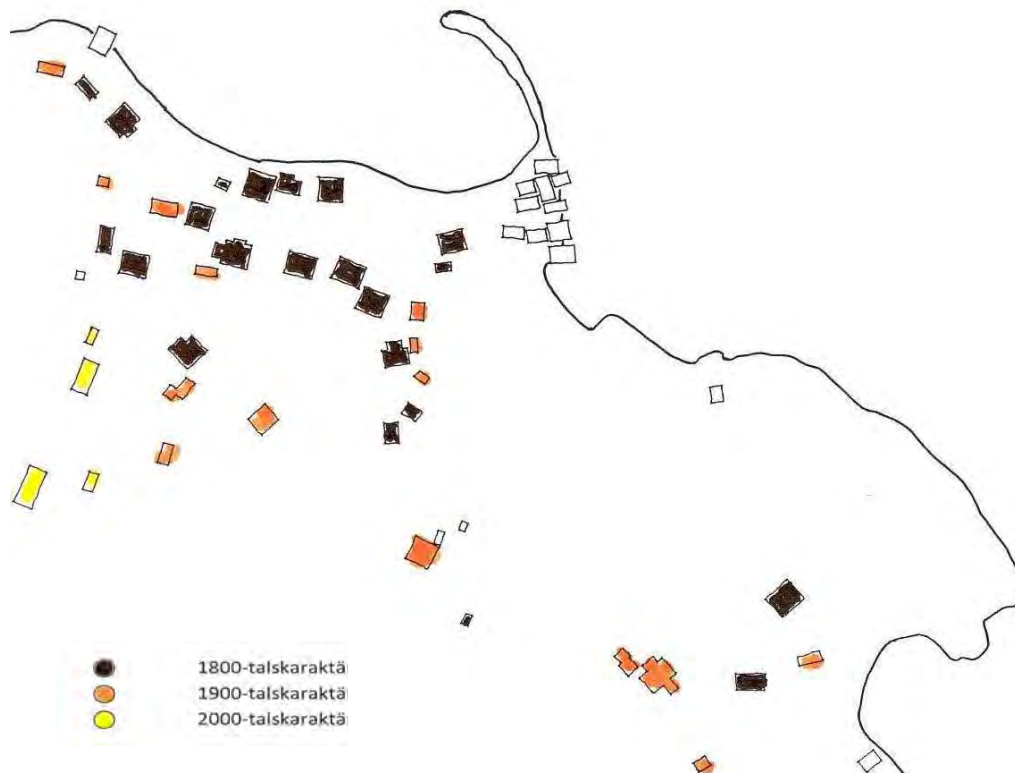

På Kalvö har både bebyggelsen och marken stora natur- och kulturvärden. Bete bedrivs på en del av ön.

Bebyggelsemiljön på Kalvö – förändringar 2010

Karta som visar bedömningen av byggnadernas förändring 2010.

Karta som visar en bedömning av bebyggelsens karaktär 2010.

Inventeringsresultat

Under sommaren 2010 genomfördes en inventering av bostadshus, komplementbyggnader och uthus samt sjöbodan på Kalvö för att samla underlag för en redovisning av hur bebyggelsen på ön ser ut i dag och hur den har förändrats i förhållande till sin ursprungliga karaktär.

Vid inventeringen av bostäder och uthus antecknades materialet på tak, socklar och fasader, färgen på fasaderna och fönstrens utseende och byggnadernas tillkomstkaraktär. Sammanfattningsvis bedömdes graden av förändring som ursprunglig, anpassad eller stor.

Resultatet har sammanställts i excel-tabeller och möjliggör kartredovisningar av många olika slag. Dessa är dock mycket tidsödande och här redovisas förändringsgraden och ursprungskaraktären på kartorna på föregående sida.

På Kalvö inventerades totalt 39 bostadshus och uthus.

Drygt hälften av husen bedöms härstamma från 1800-talet, drygt en tredjedel från 1900-talet och endast 2 från 2000-talet. Samtliga hus har träfasad och de flesta locklistpanel. Knappt hälften är vitmålade och resten pastellfärgade eller faluröda. Spröjsade eller tvåluftsfönster dominerar liksom stensocklar och tegeltak.

Husen ligger relativt tätt i en sluttning ned mot stranden. Tomterna avgränsas av murar, spjälstaket och buskar.

Bebyggelsen är ovanligt enhetlig både ålders- och utseendemässigt även om detaljutformningen varierar. Husen förvaltas ännu till största delen av släktingar till dem som byggt dem. Detaljplan eller områdesbestämmelser saknas, vilket medför att förändringar kan inträffa vid ägobyten.

Totalt tretton sjöbodan inventerades. De har lertegeltak, faluröd eller omålad träpanel och är upplagda på travad sten eller plintar. Tre är nybyggda på traditionellt sätt. De övriga är väl underhållna. De flesta ligger i en grupp innanför sandbanken på

den norra udden och bildar en enhetlig mycket karaktäristisk miljö. På Kalvö gäller landskapsbilskydd vilket medför att sjöbodbebyggelsen inte får ändras utan länsstyrelsens tillstånd.

Bedömningarna har dock gjorts snabbt och inte kunnat kontrolleras efteråt, vilket gör att felkällor finns.

Totala antalet inventerade hus 39

Tak	20 tegel, 3 betongpannor, 7 plegel, 5 papp, 2 plåt, 1 eternit
Sockel	24 sten, 3 puts, 8 betong
Fasader	28 locklistpanel, 6 förvandringspanel, annan träpanel 4
Fasadfärg	17 vit, 1 gul, 5 ljusgrå, 2 pastell, 8 faluröd, 7 övrig
Fönster	13 spröjsade, 18 två-lufts, 6 en-lufts
Karaktär	22st 1800t, 15st 1900t, 2st 2000t
Förändring	32 ursprunglig, 7 anpassad, 1 stor

Totala antalet inventerade sjöbodan 13

Tak	12 tegel, 1 plåt
Upplag	8 sten, 6 plintar
Fasad	8 locklistpanel, 3 slätpanel, 2 förvandringspanel, 1 timmer
Färg	11 faluröd, 2 omålade
Förändring	10 ursprunglig, 3 anpassad
Skick	3 nybyggda, 10 gott skick

Uppgifterna som samlades in på Kalvö jämförs i slutrapporten med inventeringarna från de övriga orterna i norra Bohuslän.

På följande sidor beskrivs förändringarna i text och bilder.

Bebyggelsemiljön – 2010

De flesta bostadshusen på Kalvö ligger väl samlade på sluttningen ovanför den norra stranden.

De är alla dubbelhus och ligger med få undantag med långsidan mot vattnet.

Merparten av sjöbodarna är samlade vid bryggorna innanför sandbanken som går ut i sundet.

Sjöbodarna har olika ålder. De är traditionellt utformade och upplagda på travad sten eller plintar.

På ön har markerna odlats eller betats. De hålls fortfarande öppna mellan murarna.

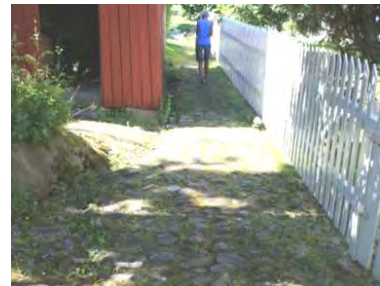
En fritidshustomt från sent 1900-tal är avgränsad på ett okänsligt sätt på öns östra del.

Bebyggelsen och de brukade markerna omges av låga berg täckta av gräs och ljung.

De flesta dubbelhusen är enkelt utformade men det finns en vackert utsirad veranda.

Mellan husen utmed stranden går en smal stensatt gångväg delvis kantad av murar och spjälstaket.

Utmed stranden finns både sandbankar och terrassmurar som skydd för de små trädgårdarna.

Vid bryggorna som fungerar som byns mötesplats ligger nu endast fritidsbåtar.

Några sjöbodar är grundlagda på land men andra är upplagda på travade stenar ute i vattnet.

Detaljerad analys av spåren av den historiska utvecklingen – steg 2 och 3

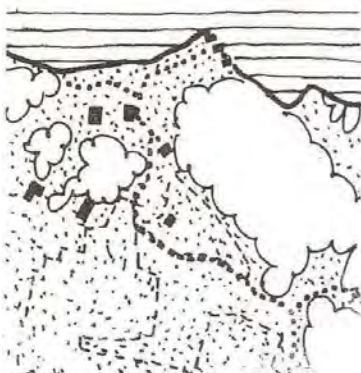
Tiden före 1860

Mellan öarna i skärgården med branta stränder av rosafärgad granit finns djupa fjordar och sund. Där finns flera skyddade boplatser och goda hamnar. På några öar finns skyddade dalgångar med odlingsbar jord, men de som bosätter sig i skärgården får lita till fisket för sin försörjning.

På 1500-talet finns en hamnplats vid Vedholmen och boplatser på södra Fläskö, Dyngö och Hjärterö. Senare kommer små boplatser även på Florö, Hästvam, Gåsö, Kalvö. Korsö och Valö. Sillfiske och hummertäkt är viktiga näringskällor.

Kalvö

På Kalvö bedrivs förutom fiske även jordbruk och boskapsskötsel. Bostadshus och bodar ligger vid öns norra strand och jordbruksbyggnader en bit in på land. En gångstig leder till hamnviken i öster.

Kalvö 1858

Vilka spår finns kvar från tiden före 1860? Hur tydliga är de?

De fysiska spår som finns kvar och som är tydligt avläsbara på Kalvö är:

- Bebyggelselägena och gångstigarna.
- Den öppna odlings- och betesmarken.

Hur kan spåren förstöras?

Spåren blir otydliga om:

- Byggnaderna rivs och stigarna läggs igen.
- De öppna markerna växer igen eller bebyggs.

Åren 1860-1910

Vid slutet av 1800-talet medför det goda sillfisket att fler kan försörja sig på öarna i skärgården. På Korsö finns en guanofabrik, på Dyngö lotsutkik och tullstation, på Hjärterö köpmanshus och magasin samt på Florö både köpmanshus, handelsbod och ångbåtsbrygga. Vid sekelskiftet 1900 bor ca 200 personer i skärgården där bebyggelsen utökats, men där varje boplatser endast innehåller ett fåtal bostadshus med sjöbodar vid stranden. Sjölederna mellan öarna är den viktigaste kommunikationen.

Skärgården vid slutet av 1800-talet.

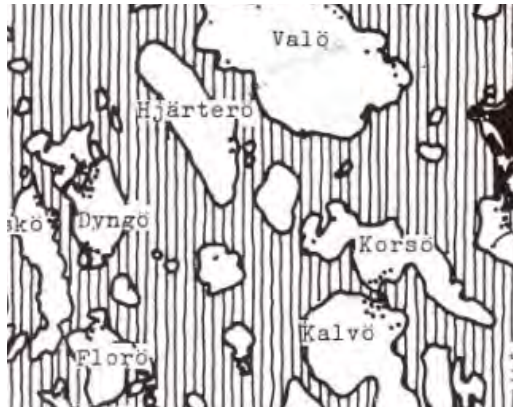
Kalvö

Vid sekelskiftet 1900 bor ungefär 50 personer på Kalvö. Bebyggelsen har utökats med flera hus på sluttningen i norr.

Kalvö vid slutet av 1800-talet.

gäller köpmansgårdar, fiskarsamhällen, bondgårdar och lotsplatser.

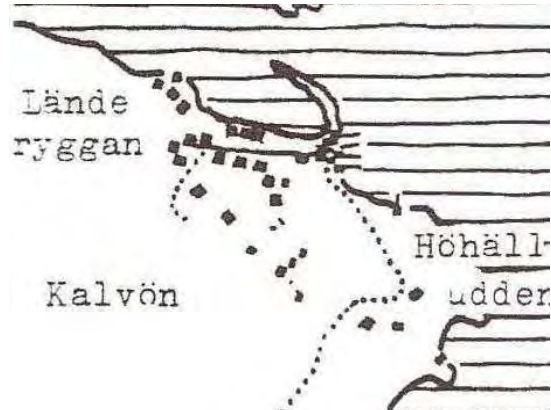

Skärgården på 1970-talet.

Kalvö

Utflyttning sker även på Kalvö. År 1975 återstår endast fem fiskare och jordbruket är nedlagt. Ett nytt fritidshus tillkommer innanför Höhällsudden. Den äldre bebyggelsegruppen förtätas med enstaka uthus eller gäststugor. År 1978 bor endast 8 personer kvar på ön året runt och många av bostadshusen har blivit sommarhus. Bostadshusen är väl bevarade. De ligger i lummiga trädgårdar inhägnade av terrassmurar. Några uthus och en la-

dugård finns kvar. Sjöbodarna ligger samlade vid den gemensamma strandplatsen.

Kalvö på 1970-talet.

Vilka spår finns kvar från 1950-1980? Hur tydliga är de?

De tydligaste spåren från perioden är:

- Fritidshuset i utkanten av den äldre bebyggelsen.

Hur kan spåren förstöras?

Spåren blir otydliga om:

- Fritidshusets tidstypiska karaktär utplånas.

Åren 1980 – 2010 på Hjärterö, Florö och Fläskö

På 1970-talet var ett magasin på Hjärterö i dåligt skick liksom kajen.

Bebyggelsen på Hjärterö vittnar om vilka stora satsningar som gjordes vid slutet av 1800-talet.

På Florö ligger den tidigare konservfabriken och de ståtliga bostadshusen vid Kungssundet.

En del av bebyggelsen på Fläskö låg på 1970-talet samlad innanför en klippudde.

2010 är hela anläggningen föreslagen som byggnadsminne och i mycket gott skick.

Hjärterön ingår i ett naturreservat där ny bebyggelse inte tillåts.

Miljön är oförändrad 2010 och föreslagen som byggnadsminne.

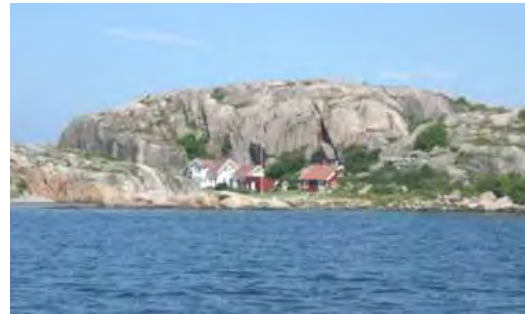

Endast bostadshusens färgsättning och trädens utbredning har förändrats 2010.

Åren 1980 – 2010 på Dyngö

På Dyngö ligger bebyggelsen till största delen samlad kring hamnviken nedanför lotsutkiken.

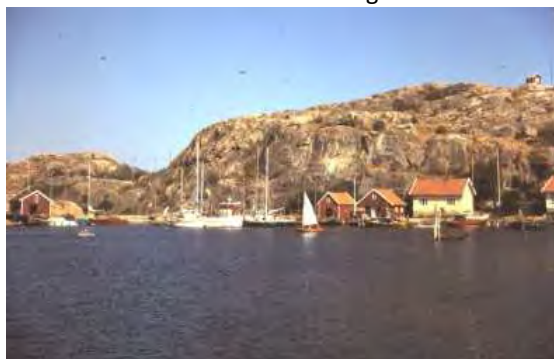
2010 ligger vitmålade bostadshus och faluröda sjöbodnar tryggt i skydd av det höga berget.

I hamnviken på Dyngö seglar optimistjollar på 1970-talet. Yrkesfiskarna har sedan länge försvunnit.

2010 har enstaka hus tillkommit men samhällets karaktär är oförändrad.

Fritidsbåtar ligger på 1970-talet förtöjda vid bryggorna i den djupare delen av hamnviken.

2010 är intrycket ett väl bevarat litet fiskarsamhälle i ett område med enbart landskapsbildskydd.

På Dyngö fanns på 1970-talet mest små dubbelhus men också några hus byggda på 1900-talet.

Kranen för upptagning och sjösättning av båtar är en viktig del av utrustningen vid hamnen på Dyngö.

Åren 1980 – 2010 på Kalvö

På 1970-talet låg sju sjöbodar samlade vid bryggorna på Kalvöns norra udde.

2010 har antalet sjöbodar ökat med tre och ytterligare en brygga har tillkommit.

Två gångvägar går på 1970-talet från sjöbodarna till bostadshuset på sluttningen och boden längst bort.

2010 finns vägarna kvar liksom bostadshus, sjöbod och blomsterplanteringen i betongröret.

Som skydd för översvämmningar fanns på 1970-talet låga murar längs stranden.

Terrassmurar, spjälstaket, planteringar och bostadshus har bevarad karaktär 2010.

Ett dubbelhus med en liten förstukvist låg på 1970-talet längs vägen en bit från hamnen.

Huset ligger kvar med samma utseende 2010 liksom prydnadsbuskar och häckar.

Åren 1980 – 2010 på Kalvö

På 1970-talet gick långa bryggor ut i de grunda vattnet från en av de gamla sjöbodarna.

2010 har en ny sjöbod tillkommit men den gamla finns fortfarande kvar med sin brygga.

Planen innanför gruppen med sjöbodar var täckt med grus på 1970-talet då små träbåtar låg vid bryggan.

De grå gamla sjöbodarna finns kvar 2010 då en fyrhjuling har kommit till ön och motorbåtar till bryggan.

Invid sjöbodarna förvarades allehanda ting på 1970-talet. Smala stigar var upptrampade i gräset.

2010 har en ny brygga tillkommit vid sjöboden i öster och fotboll spelades på gräset bredvid sjöbodarna.

En ladugård och några lador stod invid den öppna ängen på 1970-talet.

2010 var några av uthusen i dåligt skick men hästar betade på den öppna ängsmarken.

Värdering

En värdering av bebyggelsemiljön på Kalvö kan ske utifrån möjligheterna att förstå och avläsa den historiska utvecklingen vilket hänger samman med vilka kunskapsvärden eller vetenskapliga värden som finns. Värderingen kan också baseras på de möjligheter till upplevelser som miljön erbjuder. Bebyggelsemiljön har också stor betydelse för dem som använder eller brukar den som boende eller näringsidkare.

Vetenskapliga eller kunskapsvärden

Kunskapsvärdena handlar om möjligheten att avläsa historien med hjälp av tydliga spår från tiden före 1860, 1860-1910, 1910-1950, 1950-1980.

Värdefulla för bebyggelsemiljön på land i den gamla delen av samhället är:

- Bebyggelselägena, de delvis stensatta gångstigarna och de öppna odlings- och betesmarkerna med kvarvarande murar från tiden före 1860.
- De kvarvarande dubbelhusen med väl bevarad karaktär samt kringliggande trädgårdar, murar och staket och de små uthusen i kanten av jordbruksmarken från perioden 1860-1910.

Värdefulla för hamnmiljön är:

- Hamnläget innanför sandbanken vid den norra udden från tiden före 1860.
- Den täta gruppen med sjöbodar och bryggor med bevarad tidstypisk karaktär innanför sandreveln på den norra udden och de ensamliggande bodarna i väster och öster från perioden 1860 - 1910.

Upplevelsevärden

Upplevelsevärdena är de komponenter i miljön som uppskattas av heltids- och deltidsboende, näringsidkare och besökare.

För allas upplevelse av landskapet och bebyggelsemiljön på Kalvö som helhet är det värdefullt att:

- Den karaktäristiska bostadsbebyggelsen på den norra slutningen med små dubbelhus med väl bevarad karaktär samt kringliggande trädgårdar, murar och staket och delvis stensatta gångstigar bevaras och brukas.

- De öppna odlings- och betesmarkerna med kvarvarande murar och små uthus bevaras och brukas.
- Hamnläget innanför sandbanken vid den norra udden med den täta gruppen med sjöbodar och bryggor med tidstypisk karaktär och de ensamliggande bodarna i väster och öster bevaras och brukas.
- Kringliggande berg bevaras obebyggda.

Bruksvärden

För att den värdefulla miljön på Kalvö ska kunna leva vidare är det viktigt att den praktiskt, ekonomiskt och socialt ska kunna brukas och användas.

För boende är det värdefullt att:

- Känna trygghet och kontinuitet i sin hemmiljö
- Kunna använda bostadshus och sjöbodar på ett rationellt sätt.

För näringsidkare på ön är det värdefullt att:

- Förutsättningarna för försörjning underlättas.
- Förutsättningarna för friluftsliv förstärks.

Sårbarhet

De uppräknade värdena är känsliga eller sårbara för olika typer av förändringar. Det kan handla om utplåning eller omvandling och ändring av användning eller ägoförhållanden.

Nyexploatering av tidigare obebyggda områden på bergen eller utmed stränderna invid de gamla samhällena medför att den för kusten tydliga kontrasten mellan karga och vindpinade bergsområden och tät bebyggelse i skyddade dalgångar försvinner eller att avgränsade traditionella hamnområden i skyddade vikar breder ut så att gränserna suddas ut.

Utplåning som orsakas av förfall eller rivning av byggnader eller anläggningar medför att värdena försvinner helt. Detta kan förhindras med hjälp av regler och bestämmelser i plan- och bygglagen eller lagen om kulturminnen samt olika former av bidrag.

Omvandling kan ske långsamt genom att flera små ändringar görs successivt under en lång tid eller plötslig genom att en genomgripande ombyggnad kommer till stånd. Omvandlingar som har stor

påverkan på samhällets karaktär kan regleras av bestämmelser eller rekommendationer enligt plan- och bygglagen.

Ändrad användning sker till exempel genom att en verksamhet läggs ner och ersätts av boende eller annan verksamhet. Detta påverkar trafiken och livet i samhället både på land och till sjöss. Fiskebåtar och redskap har i allt större utsträckning ersatts av fritidsbåtar och fritidsutrustning. Ändrad användning av byggnader kräver olika former av tillstånd liksom utnyttjande av stränder och vatten för bryggor och tilläggsplatser för andra båtar.

Ändrade ägoförhållanden medför oftast att bostadshus och tomtmark, sjöbodan och bryggor successivt eller snabbt genomgår en "standardhöjning". Försök att undvika försäljning av bostadshus till personer bosatta på annan ort har pågått under lång tid men misslyckats. Försäljning av sjöbodan har reglerats kommunernas sjöbodpolicies. För att styra alltför genomgripande omvandlingar krävs därför information om ortens bebyggelsekaraktär och regler enligt plan- och bygglagen.

Vad ska värnas?

Alla epoker? Vissa epoker? Spåren från fisket?
Vissa karaktärsdrag? Unika förhållanden?

På Kalvö är spåren i landskapet från fiskeperioden i slutet av 1800-talet och skärgårdsjordbruket av betydelse för upplevelsen. De består av:

- Den karaktäristiska bostadsbebyggelsen på öns norra sluttning med små dubbelhus med väl bevarad karaktär samt kringliggande trädgårdar, murar och staket och delvis stensatta gångstigar.
- De öppna odlings- och betesmarkerna med kvarvarande vägar, murar och små uthus.
- Hamnen innanför sandbanken med den täta gruppen sjöbodan och bryggor med tidstypisk karaktär och de ensamliggande bodarna i väster och öster.
- Kringliggande obebyggda berg och stränder.

De bruksmässiga värdena är viktiga för att Kalvö ska förbli levande. Det är viktigt att:

- Känna trygghet och kontinuitet i miljön.
- Kunna använda byggnaderna rationellt.
- Förutsättningarna för nya näringar anpassas till platsens förutsättningar.
- Förutsättningarna för friluftsliv förstärks.

Hur kan det ske?

Olika möjligheter diskuteras i följande avsnitt.

Slutsatser och rekommendationer för framtiden - steg 4

Översiktsplanering

Översiktsplanen 1990

Som mål och åtgärder nämns bl a att kommunen på alla sätt kommer att stödja och stimulera alla kreativa krafter som vill och kan utveckla näringsliv och sysselsättning. Kommunen är också positiv till en kontrollerad utveckling av turismen och till nya anläggningar där lämpliga förutsättningar föreligger.

I samhällen med utpekade kulturhistoriska värden ska miljöer och hus skyddas mot förvanskning och bevaras i sin särart. Det skydd som lagen erbjuder kan förstärkas genom detaljplan eller områdesbestämmelser. Kommunen påpekar dock att skyddsbestämmelserna ej får förhindra ett fungerande helårssamhälle.

På Kalvö nämns ett område med öppen utmark av högsta bevarandegrad och som skyddas enligt dåvarande 7§NVL.

Målsättningen för kulturminnesvärden anges bl a:

”Levande kunskap om bygdens liv och historia ger individen perspektiv på tillvaron och känsla av trygghet och förankring i samhället.

Det av människan påverkade landskapet ska med varsamhet utnyttjas med hänsyn till miljön kring fornminnen samt värdefulla bebyggelse- och naturmiljöer.

Värda att bevara är bebyggelse och andra objekt som kan skänka inblick i äldre tiders levnadsvillkor, näringsliv, byggnadsstil och skönhetsuppfattning.

Vården av kulturmiljön bör främst garanteras genom vardaglig användning av t ex byggnader och fortsatt brukande av jord och skog, så långt det är ekonomiskt möjligt.

Vid utformning av ny bebyggelse bör den lokala byggnadstraditionen tjäna som utgångspunkt.”

Som byggnadsminnen föreslås bl a Florö och Hjärterön. Bebyggelsemiljöer som ska detaljplaneras

med hänsyn till det kulturhistoriska intresset är förutom riksintresset Fjällbacka även Grebbestad.

Riksintresset Fjällbacka beskrivs som ett välbevarat kustsamhälle där en kulturhistorisk inventering ska genomföras och ligga till grund för en revidering av gällande detaljplaner.

Området Hjärterön – Korsö med omgivande öar är naturreservat enligt 7§NVL och för hela Fjällbacka skärgård gäller landskapskydd enligt 19§NVL.

Av samrådsredogörelsen framgår att Naturskyddsföreningen i Tanum föreslår att Fjällbacka skärgård bör få status av nationalpark.

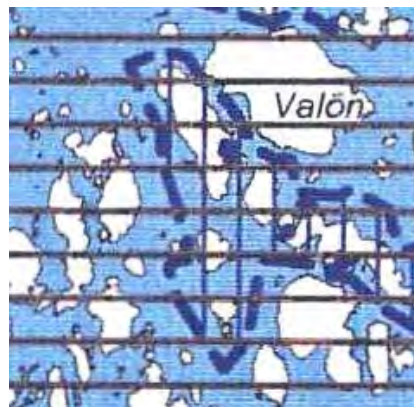
Översiktsplan 2004

Ett övergripande mål är att befolkningen i Tanums kommun ska öka. Attraktiva boendemiljöer anges som en väg. En annan är att ta vara på kommunens naturliga och kulturella resurser för att utveckla kommunens profil.

Områdena i Fjällbacka skärgård med skydd som naturreservat eller med skydd för landskapsbilden kvarstår oförändrade. I skärgården gäller också bestämmelser om strandskydd och hushållningsbestämmelserna enligt 4 kap 2§ miljöbalken:

”... turismens och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets, intressen särskilt beaktas vid bedömningen av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön...”

Kommunen avser att vara restriktiv med ny bebyggelse inom skärgårdsområdet och slå vakt om natur- och kulturmiljön som helhet.

Utdrag ur översiktsplanen 2002

Kommunen anser att den värdefulla kulturmiljön är en tillgång som tillsammans med vacker natur m m ger stora boendekvalitéer. En rik kulturmiljö är också viktig för utveckling av turismen. Utmaningen är att samtidigt kunna utveckla kommunen och värna kulturmiljön.

Kulturminnesvårdsprogrammet från 1984 gäller tillvidare men en översyn påbörjades 2001.

Utgångspunkterna och målen för kulturmiljövåden är desamma som i Öp 1990 och kulturmiljöprogrammet har status som en bilaga till översiktsplanen.

Rekommendationer:

- *”Florön: Den gamla krogen på Florön är en av kommunens mycket få kvarvarande byggnader från tiden före 1850, som exteriört inte nämnvärt förändrats. Bebyggelsen har föreslagits som byggnadsminne och bör tillsvidare underhållas så att dess äldre karaktär bevaras.*
- *Hjärterön: Bebyggelsen på Hjärterön är en av de få kvarvarande industrimiljöerna från den senaste sillperioden. Hjärterön är ett exempel på hur det, med all säkerhet såg ut på många håll utmed kusten. Bebyggelsen är förslagen som byggnadsminne och bör tillsvidare underhållas så att dess äldre karaktär bevaras. Öningår i ett naturreservat där ny bebyggelse inte är tillåten.”*

Detaljplanering

Detaljplaner eller områdesbestämmelser saknas för Kalvö. För området gäller skydd för landskapsbilden enligt 19§ naturvårdslagen i dess äldre lydelse. Länsstyrelsens tillstånd krävs för uppförande av nya byggnader.

Kommunens uppfattning är att tillstånd bör kunna lämnas för nybebyggelse för helårsboende och verksamheter som främjar en positiv utveckling i skärgården.

Ny bebyggelse kan tillåtas som komplettering av befintlig bebyggelse där det är klarlagt att bevarandebestämmelserna inte motverkas.

Sjöbodpolicy för Tanums kommun

Sjöbodpolicyen syftar till att utgöra riktlinjer för handläggning av plan-, fastighetsbildnings-, bygglovs- och tillsynsärenden rörande sjöbodar samt för upplåtelse av kommunal mark och byggnader för sjöbods- och förrådsändamål. Byggnader för havsanknuten yrkesverksamhet omfattas inte.

Bakgrunden är en accelererande otillåten användning av sjöbodar och marken kring dem till förfång för det rörliga friluftslivet och allmänhetens tillträde till stranden. Sjöbodarna i norra Bohuslän har i varierande grad övergått från att vara förråd till att utnyttjas som gäststugor eller fritidshus med privatisering av stranden som följd.

Kommunen vill styra användningssättet för sjöbodar för att värna om framtida tillgänglighet till mark och vatten.

Det övergripande målet är att stranden ska hållas fri för det rörliga friluftslivet och att strändernas naturvärden inte får privatiseras genom att förhindra omvandling av nyttjandet från förråd till boende. Nya sjöbodar ska uppföras på platser som ur allmän synpunkt kan anses lämpliga.

Boende i sjöbodar skadar kulturarvet i kustorterna genom att detaljer som t ex trädgårdsmöbler, parasoller, markiser, blomlådor, TV-antennar, parasoller, avskärmande plank och staket, gardiner och adventsljus sammantagna totalt förändrar den karaktäristiska bebyggelsemiljön vid sjöbodar och bryggor.

Följande text innehåller citat från sjöbodpolicyen.

Definitioner

En sjöbod är en enkel förrådsbyggnad, placerad i strandnära läge och avsedd för förvaring av båtillbehör och/eller fiskeredskap. Sjöboden har av tradition utförts med ”luftig” golv-, vägg- och takkonstruktion.

Under vissa förutsättningar kan butiker, kontor, lokaler för beredning av fångst och andra verksamheter och även bostäder accepteras i strandnära lägen. Dessa behandlas inte i policyen.

Med havsanknuten verksamhet avses licensierade yrkesfiskare samt annan yrkesverksamhet som kräver sjönära verksamhetslokaler t ex dykeriföretag, charterverksamhet och motsvarande.”

Riktlinjer för sjöbod

- En sjöbod ska brukas för förvaring av båtutrustning och fiskeredskap.
- Byggnadens användning ska tydligt framgå av bygglovsansökningar och ritningar.
- En sjöbod ska vara oisolerad, ej vara försedd med invändig träpanel och ej heller innehålla installationer för vatten och avlopp.
- Elinstallationer kan godtas.
- Sjöboden ska ges en färgsättning som ansluter till den lokala traditionen.

Riktlinjer för marken kring sjöbod

- Marken kring sjöbod, som inte ligger på bostadstomt, är till för allmänhetens fria rörelse och passage.
- Som tomt får räknas endast den yta som sjöboden upptar.
- Marken runt sjöbod får överhuvudtaget inte bebyggas, med exempelvis altaner, trädäck eller plank, eller på annat sätt blockeras så att allmänheten förhindras eller avhålls från att vistas i strandområdet kring sjöboden.

Förutsättningar för bygglov

- Ny bod utanför detaljplan, strandskydd kräver bygglov. Max byggnadsarea ca 15 m². Byggnadens nockhöjd ca 3,5 m. Strandskyddsdispens beviljas endast för den yta byggnaden upptar på marken.
- Ny sjöbod inom detaljplan kräver bygglov och i förekommande fall strandskyddsdispens. Principstorlek och höjd som ovan.
- Befintlig sjöbod/ersättningsbyggnad utanför detaljplan, strandskydd kräver bygglov och strandskyddsdispens, får endast ersättas av en till storlek och placering likvärdig bod. Maximal fönsterarea/fasad 5% av fasadarean.

Fastighetsbildning

- Marken kring en sjöbod utgör ofta ett skifte av en bebyggd fastighet.
- Fastighetsbildning för en separat sjöbod innebär att denna kan säljas på fastighetsmarknaden, även till en köpare utan bostad eller annan anknytning till orten. Det blir i sådana fall uppenbart att köparen kommer att använda boden åtminstone för tillfälligt boende. Nya sådana fastighetsbildningar ska därför inte medges.
- En grupp sjöbod som ligger inom ett hamnområde kan ägas av en hamnförening eller utgöra en gemensamhetsanläggning. I detaljplan kan också

anges att en uppdelning i separata sjöbodtomter inte får ske.

Kommunens upplåtelse av mark, utnyttning av sjöbod och sjöbodsförråd.

- Kommunen upplåter genom arrende/lägenhetsarrende vissa mark- och vattenområden för sjöbodbebyggelse. Dessutom har kommunen egna sjöbod, sjöbodsförråd och byggnader för havsanknuten verksamhet som hyrs ut. Turordningsregler gäller för denna upplåtelse.

Särskilda skäl för strandskyddsdispens

- Marken är redan ianspråktagen.
- Byggnaden är komplementbyggnad i nära anslutning till huvudbyggnaden.
- Den aktuella byggnaden ersätter en tidigare byggnad som rivits eller brunnit ner.
- Platsen är avskuren från stranden av t ex en väg och saknar därför betydelse för allmänhetens friluftsliv.
- Tomten är en lucktomt som förlorat sin betydelse för allmänheten. Ej giltig i högexploaterade områden.
- Anläggningen är avsedd för det rörliga friluftslivets behov, eller i varje fall inte inskränker allmänhetens möjlighet att utnyttja stranden.

Kulturmiljöprogram**Kulturminnesvårdsprogram för Tanums kommun**

Kulturminnesvårdsprogram för Tanums kommun från 1984 innehåller en beskrivning av kommunens geografi och historia.

Sillperioden 1752-1808 ledde till ökad befolkning, men när sillen "försvann" blev det fattigt för befolkningen. Seglationsfriheten och näringsfriheten från 1830- och 1840-talen medförde dock ett uppsving för fraktfarten, vilket blev en gynnsam Grebbestad som blev en stor havrehamn.

Efter sillperioden vid 1800-talets slut och 1900-talets början gynnades orter med större båtar som kunde följa sillen till havs. Konservindustri kom till bl a i Fjällbacka för att ta hand om fisken. Fraktfarten ökade med stenindustrins utveckling. Jordbruket rationaliserades och utmarkerna odlades upp. Badgäströrelsen tog fart.

Sillfisket, fraktfarten, industrierna och badgästerna medförde god ekonomi och ökat byggande. Man byggde större bostadshus som målades med vit oljefärg. Yrkesfisket renodlades liksom fraktfarten och stenhuggeriet. Förbättrade kommunikationer, byråkratisering, näringsfrihet och skolplikt ledde till ökat arbete för många. Politiska, kulturella och intresseföreningar bildades runt 1900.

1:a världskriget medförde ett stort avbräck för stenindustrin och fraktfarten, men mellankrigstiden blev gynnsam. Fisket koncentrerades till färre hamnar med fiskeauktioner. Fisket moderniserades först i Göteborgstrakten, och fortsatte senare allt längre norrut i Bohuslän. Invånarantalet i Tanum var 23 032 år 1880.

Befolkningsminskningen inleddes. År 1880 bodde ca 23 000 personer i Tanum. Avfolkningen under 1920-talet var 750 pers/år framför allt från de östra delarna. Sedan 1930-talet har minskningen varit cirka 200 pers/år. 1984 var befolkningen 11 500.

Beskrivningen av byggandets historia omfattar endast byggnader före 1930. Av texten framgår att:

Få befintliga byggnader är äldre än 1800-talet. De äldsta husen är timrade och små. Enkelstugan med en liten förstuga till storstugan och kammare mitt emot förstugan var vanligast under 1700-talet.

Under 1800-talet kom det västsvenska dubbelhuset med nästan kvadratisk grundplan med rum i varje hörn, en förstuga på ena sidan och en trappa upp till övervåningen i husets mitt.

Under 1900-talets första decennier kommer flerfrontshuset med kvadratisk plan och symmetriska utbyggnader på varje fasad så att huset får 3-4 gavlar.

Vid sekelskiftet 1900 slog plankstommen igenom på allvar, vilket gav större möjlighet att variera planlösningen. Många av de tidiga sommarvillorna uppfördes som fantasislott med burspråk, torn och utbyggnader.

I fiskelägena var ekonomibygnaderna i huvudsak sjöbodas. De började byggas under 1800-talets sillperiod. De lades med gaveln mot vattnet och

sjösidan försågs ofta med utskjutande tak och väggar.

Traditionella byggnadsmaterial som timmer, tegel, panel, listverk, tjära, falurödfärg och linoljefärg, tak av spån, bräder, torv och tegel, socklar av sten, fönster- och dörrtyper och glasade verandor beskrivs men däremot inte de moderna byggnadsmaterial som använts efter 1950.

Rekommendationer för nybebyggelse

- *Sök en tomtplats som överensstämmer med den gamla bebyggelsen.*
- *Låt huset bli en naturlig del av bebyggelsen och landskapet.*
- *Anpassa husets volym, takfall och färgsättning så att huset smälter in i naturen och bebyggelsen. Se till att man inte lägger märke till det när det står på plats.*
- *Undvik nya material som blir omoderna och försvinner ur produktionen.*
- *Välj träpanel som målas med vit oljefärg eller röd slamfärg.*

För den gamla bebyggelsen rekommenderas att göra så små förändringar som möjligt.

Särskilda beskrivningar eller rekommendationer för Kalvö saknas i kulturmiljöprogrammet.

Rekommendationer för Fjällbacka skärgård

Fjällbacka skärgård är en del av "den obrutna kusten" och har stora natur- och kulturvärden av betydelse för det rörliga friluftslivet. Delar av området är naturreservat med starka restriktioner för ny bebyggelse. Landskapsbilden i hela området har skydd enligt miljöbalken. Strandskydd gäller också generellt .

Den kulturhistoriskt mycket intressanta bebyggelsemiljön med stora magasin och bostadshus på Florö är byggnadsminne och Hjärterö har föreslagits som byggnadsminne.

På de öar som fotograferats på 1970-talet och 2010 samt Kalvö som också inventerats finns väl bevarad kustbebyggelse med bostadshus, sjöbodrar och bryggor huvudsakligen från perioden 1860-1910. De bildar små bebyggelsegrupper vid skyddade hamnlägen invid sund eller i vikar. Större hamnanläggningar eller bebyggelse från 1900-talets senare del saknas, eftersom fiskarbefolkningen successivt övergav sin verksamhet och flyttade till fastlandet.

Bebyggelsen på öarna ligger väl samlad i små grupper.

På Kalvö finns ett litet samhälle som i huvudsak präglas av fiske och skärgårdsjordbruk. Enligt den genomförda inventeringen på Kalvö är bebyggelsen mycket väl bevarad och kan därför betraktas som en sammanhållen miljö enligt 3 kap 12§ PBL.

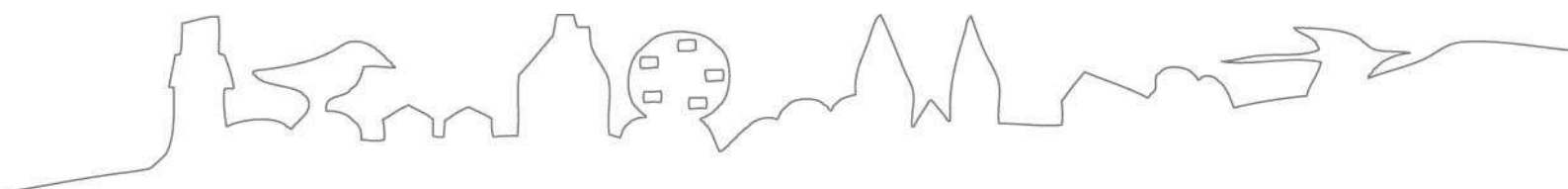
Om de gamla kustsamhällena ska kunna behålla sin kulturhistoriska karaktär är det viktigt att både kunskaps-, upplevelse- och bruksvärden och karaktärsdrag från olika tidsperioder tas tillvara.

Hela Fjällbacka skärgård har stora kulturvärden. Området bör utpekats som riksintresse för kulturmiljön. Om Fjällbacka skärgård ska kunna behålla sin kulturhistoriska karaktär är det viktigt att både kunskaps-, upplevelse- och bruksvärden och karaktärsdrag från olika tidsperioder tas tillvara.

För att juridiskt säkerställa att miljön på Kalvö får behålla sin karaktär även om fastigheterna säljs till nya ägare bör områdesbestämmelser med förhöjd lovplikt införas för att förhindra ovarsamma tillskott i form av ommålning, tillbyggnader, altaner, skärmtak och plank mm som idag är tillåtet utanför områden med detaljplan. Liknande områdesbestämmelser bör införas även på andra öar i skärgården.

Ett alternativ är att bebyggelseområden av stort kulturhistoriskt värde enligt 3 kap 12§ PBL markeras i översiktsplanen och kompletteras med tydligare riktlinjer för underhåll, ombyggnad och nybyggnad i skärgården.

En helt annan fråga är hur öarna på ett hållbart sätt kan göras mer tillgängliga för det båtburna friluftslivet i form av ordnade tilläggsplatser med olika former av service.

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN